

תמיכה בספרים לשנת תשפ"ה

במסגרת תחרות ספרים שעורך המרכז מדי שנה לכתבי-יד מקוריים העוסקים בחקר האישה ביהדות, זכו השנה שני ספרים במענק המקדם את הוצאתם לאור:

בפרס הראשון זכה כתב היד לספרה של ד"ר אורית יעל **"אפרים וטיטינה חיים בפלשתינא"**: **יחסי זוגיות ומגדר בתקופת היישוב מבעד לעיני העיתונות (1918 – 1948)** העתיד לראות אור בהוצאת פרדס.

הספר בוחן את תפיסות הזוגיות והמגדר בתקופת היישוב תחת שלטון המנדט הבריטי ואת חשיבותן כזירה מרכזית לעיצוב הזהות הלאומית תוך הסתמכות על ניתוח פרסומים מהעיתונות התקופה, דיווחים, כתבות, מודעות וקריקטורות. בספר נחקרים היבטים רחבים של חיי הזוגיות כמו חיזור, נישואין, גירושין ויחסים בין קבוצות חברתיות שונות. הממצאים מעידים כי יחסי הזוגיות הושפעו מתהליכים מגוונים כמו חילון מול מסורת, משברי הגירה, מדיניות המנדט, משברים כלכליים ותנועת הלאומיות. המחקר מגלה כי התקשורת העברית לא רק שיקפה אלא גם עיצבה בפעילות את תפיסות הזוגיות והמגדר, תוך התאמה לתפיסות הלאומיות הרווחות. במיוחד בולט השימוש בגוף האישה כסמל לגוף האומה. המחקר מסיק כי הזירה הפרטית לכאורה של יחסי הזוגיות גויסה למעשה לשירות הנרטיב הלאומי, והתקשורת שימשה כמתווכת מרכזית בתהליך עיצוב הנורמות החברתיות והלאומיות.

בפרס השני זכה כתב היד לספרם של פרופ' דב שוורץ וד"ר דניאלה גורביץ', **נשים מצויות בכשפים – כישוף, מדע ומגדר בהגות ובספרות היהודית בימי הביניים** העתיד לראות אור בהוצאת כרמל.

הספר עוסק בזיקת האישה לכישוף ביצירה היהודית, ובאופן ספציפי בפילוסופיה ובספרות. המיקוד הוא בחיבורים פילוסופיים ותאולוגיים ובמעשיות פולקלוריות יהודיות שחוברו בימי הביניים, אולם החיבור מתפרש גם למקורות בעת העתיקה ולהשפעות בעת החדשה. הספר פותח בכינון מושגי היסוד של המאגיה ושל האחר הנדחה בתרבות היהודית של ימי הביניים, ובמסגרתו גם האישה. הוא מברר מושגים ורעיונות שבהם נדונו מאפיינים טיפוסיים נשים, ושבהם משמש הכישוף הנשי מוקד להתייחסות ולביקורת.

חלקו הראשון של הספר הוא עיוני ופילוסופי, והוא מכיל סקירה של תבניות ודפוסים הגותיים הדנים בזיקת האישה למגיה בשכלתנות של ימי הביניים ובמיסטיקה ובקבלה באותו הזמן. המאגיה נתפסה ככלי פרשני ותאולוגי חשוב. סוגיות מקראיות ורבניות רבות הוצגו כמושתתות על המאגיה. החיבור מברר את מעמדה של האישה ביחס למודלים הפרשנים והתאולוגיים המאגיים. חלקו השני של הספר הוא ספרותי וסוציולוגי, והוא מתמודד עם הנרטיב ההגמוני המסורתי שזיהה בטבע האישה את הכוח להזיק. ציר הדיון שבספר סובב סביב השאלה האם דימוי האישה ככשפנית מצביע על נטייה רווחת של נשים לעסוק בכשפים כהתמחות מקצועית או לחילופין משמש כקידוד של כוח הדמיון המלמד על נחיתותן המובנית (ביולוגית וחברתית). מן הקריאה הביקורתית של המחברים מתבררת חרדה גברית קולקטיבית מפני כוחן החברתי הפוטנציאלי של נשים. מכאן המסקנה, שקיים קשר ישיר בין צורות הדיכוי של הקול הנשי בספרות היהודית (הדרה מגדרית) ובין מנגנוני ההשתקה שהפעילה מערכת השליטה הפטריארכלית שחיברה אותם.

בנוסף, המרכז תמך בהוצאה לאור של ספרים נוספים :

1. **ילדי המקום: חינוך ציוני לא יהודי בפולין העצמאית**, מאת ד"ר אמה זהר, העתיד לצאת בקרוב בהוצאת פרדס.

הספר בוחן את מוסדות החינוך הפורמליים והבלתי פורמליים של ארבע מפלגות יהודיות בהן מוסדות החינוך של אגודת ישראל ורשתות החינוך של מפלגות יהודיות סוציאליסטיות. הוא מציג את דרכי עיצוב הזהות היהודית המקומית ואת חיי היומיום של ילדים ובני נוער שגדלו במסגרות שראו את פולין לא כתחנה זמנית אלא כמרחב קיום יהודי לגיטימי ומתמשך. טענה מרכזית היא שהתפתחויות אידיאולוגיות במפלגות הללו הונעו לא רק על ידי ההנהגה, אלא גם "מלמטה", כלומר על ידי פעילים צעירים ותלמידים אשר השפיעו על עמדות המפלגה כלפי הגירה, קומוניזם, מגדר, שפה ותרבות פנאי. הספר מייחד מקום מרכזי לחוויה הנשית במסגרת חינוך פוליטי ולא ציוני, ולאופנים שבהם בנות עיצבו זהות יהודית מקומית תוך כדי מגע עם אידיאולוגיות מודרניות ועם הסביבה הפולנית. הספר בוחן מקרוב את פעילות הצריכה והפנאי כמו גם את תפיסות הגוף והמיניות של ילדות ונערות במוסדות כמו תנועות נוער, מועדוני ספורט, ספריות וארגונים קהילתיים. הוא מתאר כיצד צעירות אלו לא רק נטלו חלק בעיצוב החיים היהודיים בפולין העצמאית, אלא גם שיקפו שינויים עמוקים במעמדן המגדרי ובהגדרות של ילדות ונעורים בקהילות יהודיות מודרניות.

2. **מנקת רבקה**, בתרגומה של ד"ר ימימה חובב שאף הוסיפה לו מבוא מקיף. זהו הספר הראשון בארון הספרים היהודי שנכתב בידי אישה, הדרשנית רבקה בת ר' מאיר טיקיטינר במאה ה-16. בספרה התוותה הדרשנית לבנות דורה את הדרך הראויה להתנהלותה הדתית של האישה ולניהול בית ומשפחה שישמשו מסגרת הולמת לחיים יהודיים. הספר כתוב בלשון חיה, מבוסס על מקורות תורניים רבים, ומתובל במעשיות ובמדרשים, במשלים ובמשחקי מילים. יצירה זו היא ביטוי נדיר לעולמה הרוחני של יהודייה למדנית בת העת החדשה המוקדמת ולהשקפותיה באשר לתפקידים הדתיים של האישה. הספר יצא לאור בהוצאת כרמל.

3. **זלדה – ואולי ייפתחו השערים: רישומי חיים**, בעריכת ד"ר רבקה גולדברג. בפרויקט תרבותי חשוב זה נאסף מבחר נרחב וממצה מן הרשימות שנמצאו בעיזבונה הספרותי של המשוררת זלדה. הקריאה בהן מציירת ביוגרפיה ספרותית, הנעה בין תחנות חייה העיקריות של זלדה, מילדותה ברוסיה ועד שנותיה המאוחרות בירושלים, תוך הבלטת דמויות ורשמים מכווננים. ברובד נוסף, הרשימות שופכות אור חדש על רבים משיריה ומאפשרות להתחקות אחר צמתים בחייה שהובילו להתגבשותם, מן הפשט אל הסוד ובחזרה. הספר יצא לאור בהוצאת כרמל.